

A MŰEGYETEM ÖTVENHATOS HŐSI HALOTTJAI

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójára nem egy, hanem két budapesti emlékmű is készült: Az egyik a Felvonulási térre, a másik a Műegyetemre, ahol – amint felirata hirdeti – „az 1956-os forradalom bölcsője” volt. A Műegyetem kerítésébe, a központi, „K” épület Duna-parti főbejáratától balra, a kerítésbe épített figuratív kompozíció, Csíkszentmihályi Róbert műve, 1956 október 23-a délutánját és ugyanakkor Delacroix közismert festményét idézi: felemelt fejű fiatalok tömege nyomul ki az utcára egy (szimbolikus) nőalakkal az élen.

Ez az emlékmű az egyik jele annak, hogy a Műegyetem a közgondolkozásban kezdi elfoglalni méltó helyét 1956 történetében. A Műegyetem ötvenhatjának ugyan már a rendszerváltozáskor elkezdték történeti feldolgozását, ezek a széleskörű és alapos kutatások, amelyeket a Műegyetem 1956 Alapítvány megbízásából Pogány Mária végzett,¹ azonban csak később kaptak kellő nyilvánosságot.

A Műegyetem említett főbejáratán belépve, az Aulában, rögtön a jobboldali falon egy emléktábla áll, amire eredetileg a következő feliratot vészték:

„HŐSI HALOTTAINK EMLÉKÉRE,
AKIK 1956-BAN, A FORRADALOMBAN
ÉLETÜKET ÁLDOZTÁK HAZÁNK ÉS
EURÓPA SZABADSÁGÁÉRT

DANNER JÁNOS	BARTÓK JÓZSEF
LAJOS FERENC	HAVAS JÓZSEF
VEDRÁL VILMOS	ALBRECHT MÁRTON

1994

HÁLÁS KEGYELETTTEL A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM”

Később a névsor kiegészült még három névvel:

„RÖSSLER JÁNOS   PÉCH GÉZA
SZILÁGYI JÓZSEF”

Ezt az emléktáblát koszorúzza meg az egykori résztvevők által alapított „Műegyetem 1956” Alapítvány minden év október 22-én, annak a nagygyűlésnek az emlékére, amely 1956-ban ebben az aulában folyt le, ahol a forradalom megszületett. Az ötvenedik évforduló óta ez az ünnepség a köztársasági elnök részvételével zajlik.

---

¹ Pogány Mária (szerk.): Amiről kevés szó esett. Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956 októberi eseményeihez. I–IV. k. Budapest, 1992–1996.

Kiknek nevét örökíti meg az emléktábla? Kik ötvenhat műegyetemista hősi halottai?

Sajnos, a tábla felállításának nem maradt fenn dokumentációja, a „Műegyetem 1956” Alapítvány kuratóriumának akkori elnöke sem él már, így utólagos kutatást igényelt az emléktáblán szereplő nevek azonosítása.

A személyek felsorolása a táblán nem követi a betűrendet, sőt az elhalálozás sorrendjét sem. Első pillantásra egy bizonyos esetlegesség látszik a felsorolásban. Annak alapján azonban, amit Pogány Mária 1993. február 19-én ír, hogy (Danner János után) Bartók József a második ismertté vált hősi halott, de „van tudomásunk egy harmadikról is, akinek emléke további kutatást érdemel,”² azt kell hinnünk, hogy a sorrend az ismertté válás időrendjét követi. Pogány Mária interjújának sorrendje ugyanis megegyezik az emléktábla felsorolási sorrendjével. Megismerve azóta az egyes személyek halálozási időpontjait, haladjunk inkább ennek sorrendjében. Kiről többet tudunk, kiről kevesebbet.

BARTÓK JÓZSEF Székesfehérvárott született 1937. április 4-én, Budapesten a VI. Váci u. 71. alatt lakott.³ Édesanyja neve Kajdi Iлона. Szülővárosában végezte el a 18. sz. Gépipari Technikumot. 1955-ben iratkozott be a Villamos Karra.⁴

1956-ban másodéves villamosmérnök-hallgató volt. Október 23-án a Szerb utcában lett volna délután elfoglaltságuk. Helyette elmentek a tüntetésre. Mint öccse elmondja, „a Bem térnél kezdődő demonstrációt követően a lelkes ifjúság egy része az esti órákban a Magyar Rádió elé vonult. Köztük volt a bátyám is. A Rádió épületéből a karhatalmisták a tömeg közé lóttek. Bátyám néhány társával együtt egy, a közelben lévő cipész üzlethelyiségébe igyekezett bemenekülni. Közben érte a halálos lövés. A lövöldözés elcsendesülésével a Trefort utcai kórházba vitték be a társai. Akkor még élt. Az egyik ápolónő felismerte, és megjegyezte: nemcsak fegyvere nem volt, hanem piros–fehér–zöld szalagot is ő adott neki. Mégis tüdő- és szívlövés érte, és aznap éjjel meghalt.”

A Trefort utcai kórház kertjében temették el több társával együtt, majd véglegesen 1956. december 23-án a székesfehérvári református temetőben.⁵

A hivatalos adatok szerint Bródy Sándor u 7. alatt halt meg.⁶ Az egyetemi törzskönyvben semmi nincs arról, hogy miért is nem folytatta tanulmányait.

RÖSSLER JÁNOS Budapesten született 1932. január 15-én. Édesanyja Kiss Mária. Budapesten, az V. Váci u. 63. sz. alatt laktak.⁷ Kalocsán elvégezte a szakérettségis kollégiumot, majd 1952-ben felvették a Villamos Karra.⁸

Ötödéves villamosmérnök hallgató volt. Egyik évfolyamtársa ezt mondja el róla: „Szakérettségivel került az egyetemre, ezt megelőzően ipari tanuló volt. Özvegy édesanyjával kettesben élt a Váci utcának a Dimitrov térhez közel eső szakaszán, egy negyedik emeleti manzárszobában. Nagyon szegények voltak. Az édesanyja segédmunkás-

² Pogány: i. m. II. k. 69.

³ Horváth Miklós – Tulipán Éva: In memoriam 1956. Budapest, 2006. 93. o.

⁴ Budapesti Műszaki és Gazdasági Egyetem levéltára. (A továbbiakban: BME L.) Villamos Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1955/56 kötet, 20. o.

⁵ Bartók Károly levele: Pogány i. m. II. k. 18. o.

⁶ Horváth – Tulipán: i. m. 93. o.

⁷ Uo. 213. o.

⁸ BME L Villamos Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1952/53 kötet, 18. o.

ként dolgozott a Fehérvári úti Kábelgyárban. Az ebből származó kis jövedelem és Rössler János szerény ösztöndíja képezte a megélhetésük alapját. Sokszor jártam náluk, mert rendkívül jó szándékú embert ismertem meg benne. Annak ellenére, hogy ipari tanulóból a párt segítségével, párttagként került szakérettségire és a Műszaki Egyetemre, az akkori társadalom fonákságait hamar felismerte. Ez a felismerés őt oda vezette, hogy azokkal az évfolyamtársaival, akikkel barátságban volt az egyetemen, így többek között velem is, mindig mindenféle olyan információt megosztott, amelyek az akkor divatos módon, először csak a párttagokhoz jutottak el. Tehát a párttaggyűlések után bennünket mindig informált arról, hogy végül is mi az, amire a közeljövőben oda kell figyelnünk. Ezen a réven és a tanulás útján emberileg közel kerültünk egymáshoz. Az egyetemi órák után szinte naponta együtt sétáltunk át a Szabadság hídon a Dimitrov térre. Itt sokszor hazaindulás előtt még hosszan el is beszélgettünk. Ezt követően ő elsétált haza, én pedig a kettes villamossal a Boráros térre utaztam, hogy hazamenjek Pesterzsébetre, ahol az idő tájt a szüleimmel laktam. E séták és beszélgetések során nagyon jó emberi kapcsolat alakult ki közöttünk.

Október 25-én otthon volt, a szobájukban az édesanyjával együtt a Magyar Rádiót hallgatták, amelyben azon a napon is Szepesi György beszélt, és a hivatalos politika álláspontját közvetítette. Az 'ellenforradalmi bandák' leverését emlegette, és a konszolidáció érdekében mindenkit felszólított a munkája felvételére. János édesanyja félt, hogy még azt a jelentéktelen segédmunkási állását is elveszítheti, ha nem tesz eleget a rádió közvetítette hivatalos álláspontnak, hiszen az ő kábelgyári keresete jelentette a közös megélhetésük legfőbb alapját. János az édesanyját féltve, elkísérte a gyárba. Kimentek a Fehérvári útra, és a mama bement a gyárba. A fiú visszafelé jövet benézett az egyetemre. Az egyetemről pedig egy általam nem ismert létszámú csoporttal elment tüntetni. Ennek során került valahogy a Parlament elé. (...) A sortűz során tíznél több golyó érte Rössler János testét. Úgy tudom, hogy a helyszínen elvesztette eszméletét, amely többé nem is tért vissza. Ismereteim szerint a Péterfy utcai kórházban hunyt el három nappal később. Temetői információim szerint 1956. november 16-án hantolták el a Rákoskeresztúri temetőben. A temetőben a sírhelyét sokszor meglátogattam, már 1957-ben is. A 18. parcella I. sorának 11. helyén nyugodott. E sírhely megváltása azonban 25 év után, amikor az édesanyja már nem élt, lejárt. Más rokonról vagy rokoni kapcsolatról nem volt tudomásom. Ennek következtében a temető a lejárt sírhelyet megszüntette és a benne lévő csontokat közös sírba helyezte. A maradványai ma már gyakorlatilag nem azonosíthatók. Tudtommal abban a parcellában, ahol az 56-osok jelképes és nem jelképes sírjai vannak, így a 301-ben sincs számára kijelölt hely. De a neve megtalálható a temető iroda feljegyzései között, mert ott kigyűjtötték azoknak az adatait, akik az akkori események következtében haltak meg és kerültek eltemetésre.”⁹

A kórház naplójában még a következő orvosi feljegyzéseket lehet olvasni:

„Rösler János (A-612) 24 éves egyetemi hallgató.

Október 25-én »a fej lövési sérülése, agyvelőesés és állkapocscsonttörés« diagnózissal vesszük fel a klinikára. A vizsgálat szerint fejlődése van; a fül előtt 2 cm-es behatolási nyílás, ezen át agyszövet esik elő; állandó, igen erős vérzés. Azonnali műtét: Vidonyi, Kós.

---

⁹ Vörös András-interjú: *Pogány*: i. m. IV. k. 97–100. o.

Az agytörmelékelt eltávolítjuk a löcsatornából, mely a kisagy felé vezet. Vérzésesillapítás; 500 ml vért kapott. A beteg általános állapota romlik, a légzés leáll, és délután 5 óra 30 perckor bekövetkezik a halál.”¹⁰ Az egyetemi törzskönyvben ennyi áll róla: „Mehalt 1956 őszén.”

DANNER JÁNOS 1929. május 12-én született Szegeden, polgári családban. Szülei korán elváltak. Apjánál maradt, nagyanyja nevelte. Már a középiskolában az átlagost messze meghaladó olvasottságra tett szert. Elsősorban az irodalom, a filozófia, a kultúrtörténet, a zene és a film érdekelték. Ortega és Huizinga műveit olvasta, és megismerkedett a neokatolikus írókkal is. Erősen foglalkoztatta a modern lélektan, elsősorban Jung irányzata. Kedves írói voltak Kosztolányi Dezső és Márai Sándor. Az *Egy polgár vallomásai* főhőse, Garren Péter egy kicsit az ő eszményképe volt. Érzékeny, lírai alkat volt, szívesen olvasott fel, illetve mondott verseket.

1947 márciusában a fakultatív hitoktatás bevezetését rendelték el. Szegeden március 19-én spontán diáktüntetésre került sor. A tüntetésen Danner János, a Klauzál Gimnázium tanulója is részt vett. A rendőrség ezért öt évre rendőri felügyelet alá helyezte. Az igen brutálisan végrehajtott tömegoszlatás hozzájárult Danner János elkötelezettségének további megerősödéséhez. Elkezdett járn pap ismerősei által tartott külön előadásokra is, amelyeket a tomista filozófiáról tartottak, majd lelkigyakorlaton vett részt a jezsuitánál. Meggyőződéses katolikus lett.

1948-ban részt vett az országos centenáriumi tanulmányi versenyben, s ott megyei harmadik helyezést ért el. Érettségi után képességei és hajlandósága szerint bölcsészetre ment volna és helyben, Szegeden, de származása és a rendőri felügyelet miatt erre nem volt esélye. Ezért nem Szegedre, hanem Budapestre, nem egyetemre, csak főiskolára jelentkezett, a kereskedelmire, ahová fel is vették. Nem sokkal később szegedi lelki vezetője, Havass Géza is Budapestre került. Danner János Budapesten is kapcsolatban állt vele.

1950-ben végzett a főiskolán, munkába állt.¹¹ 1953-ban beiratkozott a Műegyetem Építész Kara esti tagozatára. 1956-ban már negyedéves volt. Osztályzatai zömmel jelesek, jók, de előfordulnak közepesek, s egy elégséges is.¹² A pályaválasztásban szerepe lehetett unokatestvérének, Danner Péternek is, aki nyolc éven át próbálkozott felvételizni ugyanerre a karra, s miután nem sikerült, úgy lehetett csak építész, hogy 56-ban kiment az Egyesült Államokba.¹³

1956-ban Bem u. 2. alatt lakott, műszaki szerkesztőként dolgozott valamelyik tervezőintézetnél.¹⁴

Marián István alezredes, a Budapesti Műszaki Egyetem páncélos tanszékének parancsnoka, s az október 22-iki műegyetemi nagygyűlés óta az események egyik vezetőalakja, amint 1989-ben elmondta, Danner Jánossal akkor került kapcsolatba, amikor ez 24-én kora reggel a Rádió épületéből – más hallgatókkal együtt – nála telefonon jelent-

¹⁰ Dr. Dubecz Sándor: Sebészeti klinika a tűzvonalban, 1956. 149. o.

¹¹ id. Frivaldszky János: Egy ötvenhatos hősi halott: Danner János. *Távlatok*, 2006. október, 296–308. o. (A továbbiakban: Frivaldszky: Danner.)

¹² BME L Építész Kar. Törzskönyvek. Esti tagozat, 1953/54 kötet, 28. o.

¹³ Frivaldszky: Danner.

¹⁴ Horváth – Tulipán: i. m. 110. o.

kezett. A hallgató nyilván részt vett a tüntetésen, majd ott volt a Rádió elfoglalásánál is. Hogy fegyverrel-e, azt nem tudjuk. Feltehető, hogy a kevés számú fegyver inkább azok kezébe került, akik értettek hozzá. Danner ugyanis nem kapott katonai kiképzést. Az esti évfolyamon nem volt honvédelmi oktatás, a rendes sorkatonai szolgálatól pedig ez a tanulási forma ideiglenes felmentést jelentett.

Dannerrel Marián személyesen 26-án ismerkedett meg. Másnap alakult meg az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság, amelyet Marián megkért, hogy rendeljenek melléje két összekötőt. Danner Jánost és Varga Sándort jelölték erre a feladatra. Danner is, Varga Sándor is magas termetűek lévén, az alacsony Marián alezredes mellett egyúttal testőrök is voltak. Ettől kezdve haláláig jóformán mindig együtt voltak. Személye sokat jelentett intellektuálisan Mariánnak, az értekezleteken – saját szavai szerint – gyakran „súgott” neki határozatok megfogalmazásánál. Mindketten szerették a verseket, amikor éppen nem volt konkrét tennivaló, gyakran idéztek egymásnak verseket, versrészleteket.¹⁵

A forradalmi bizottság tevékenységének egy epizódja személyesen is Danner János nevéhez köthető. Október 30-án az ÁVH Völgy utcai titkos nyomdájából Marián Istvánt két ÁVH-s tiszt előbb telefonon, majd személyesen megkereste, elhatárolódtak az ÁVH tetteitől, együttműködést ajánlottak fel. Marián a diákokkal együtt tárgyalt velük. Kikérdezték a tiszteket, majd védelem alá helyezték őket, nemzetőr igazolványokat adtak nekik.¹⁶ Ennek a Völgy utcai ÁVH-s létesítménynek a védelmét Danner János szervezte meg.¹⁷

Életének utolsó napjáról Majorossy Imre, a Műegyetem sofőrjétől értesültünk:

Danner Jánost a forradalom előtt nem ismerte. Ezekben a napokban azonban többször is fuvarozta különböző helyekre. Egyszer Újpestre is elvitte egy másik fiúval, ahol vagy egy negyedórát beszélgettek a ház kertjében az egyik fiú lányismerősével. Dannert igen rokonszenvesnek találta, sokat beszélgettek irodalomról.

November elsején délután, nem emlékszik már, hogy kit vagy kiket vitt Škodájával a Honvédelmi Minisztériumba. Visszafelé késő este azonban egyedül Danner volt az utasa, mellette, a jobboldali első ülésen ült. Valószínűleg a Bajcsy-Zsilinszky úton indultak el, a Szabadság hídra a Vámház (akkor: Tolbuchin) körútról hajtottak fel. Kocsiján elől a rendszámtábla mellé egy nagy nemzeti színű zászló volt tűzve. Közvilágítás lényegében nem volt. A híd közepén a reflektorfényben hirtelen balról néhány (legfeljebb négy) férfi tűnt fel, akik le akarták állítani. A bőrkabátos, vattakabátos – pufajkás – alakok egyáltalán nem tűntek felkelőknek, nem viseltek nemzetiszínű karszalagot vagy jelvényt sem. Hirtelen a gázba taposott és tovább hajtott. Ekkor vette észre, hogy autó áll előtte keresztbe, ám az emberek és az autó közt hirtelen egerutat tudott nyerni.

Teljes sebességgel száguldott le a hídról, majd, hogy ne legyen lőhető s megtévessze üldözőit, nem a Műegyetem rakpartra fordult rá, ahová igyekezett, nem is a Budafoki, hanem a Bartók Béla útra. Itt a második – a Zenta – utcánál aztán balra kanyarodott, s

---

¹⁵ Rádai Eszter riportja Marián Istvánnal és dr. Somkuti Gabriellával: Kossuth Rádió, *Vasárnapi Újság* című műsor, 1989. április 30. Hangfelvétel Dr Somkuti Gabriella szívességéből. (A továbbiakban: Marián-interjú.); *Frivaldszky*: Danner.

¹⁶ Marián István vallomása 1957-ben. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. (A továbbiakban: ÁBSZTL.) V-150006. Várad Gyula és tsai., 387–390. o.

¹⁷ Varga Sándor-interjú. Készítette Balás Eszter 1997. június 30-án. 1956-os Intézet Oral History Archivum. (A továbbiakban: OHA.) 678. sz., 51. o.

kiért a Budafoki útra. Megrémülve vette azonban észre, hogy üldözői tudhatták, valójában merre tart, mert a Budafoki úton utolérték, s az ablakon kihajolva revolverből löni kezdték őket. „Lőj már!” – kiáltott Dannerre, akinél géppisztoly volt, s így – a hátsó ablakot betörve – kilőhette volna az üldöző kocsit. Danner azonban nem mozdult, nem is szólt egy szót sem – „váratlan stresszhatás bénította-e meg vagy mert a szűk kocsiban magas termetével nem tudott mozogni a géppisztollyal?”, nem tudja – holott egyfolytában kiabálta neki: „lőj már!”

A rossz felépítésű Škoda biztonságát kockáztató sebességgel fordult balra a Bertalan Lajos utcába, majd ismét balra a Műegyetem rakpartra, s hajtott a központi épület főbejáratáig. A kapu előtt lévő beugróban több személy- és teherautó állt. Ezek előtt elhaladva, eléjük félbalra bekanyarodva állt meg, majd hirtelen kiugrott a kocsiból a – tőle balra eső – kapu irányában, és az egyik autó mögött, kb. öt méterre saját kocsijától a földre vetette magát.

Ekkor érték be őket az üldözők. Megálltak, ketten kiugrottak a kocsiból és a Škodát rövid sorozatokkal szitává lőtték. Danner János már ki sem tudott szállni, ott maradt halva az ülésen. Valószínűleg termete és géppisztolya is akadályozta a kiszállásban. Az épületből kiszűrődő fényben jól látszott, hogy a Pobjedát egy szőke nő vezette. Az őrség fegyverre kapott, a merénylők azonban visszalöttek. Az egyik golyó az egyik nemzetőr egyetemistát lábón találta. A Pobjeda elszáguldott a Gellért tér irányába. Mindez fél egykor történt, tehát már másnap, november 2-án.¹⁸

A Szabadság hídi jelenethez némi személyes kommentár kívánkozik. Én [F. J.], mint utólag rekonstruálni lehetett, kb. száz méterrel haladhattam mögöttük egy Csepel katonai teherautóval, annak fegyveres kocsikísérőjeként, szintén a Műegyetemre. Ha történetesen mi érünk előbb a hídra, s mi lettünk volna a célpont, minket biztos azonnal lekaszálnak, nem tudtunk volna egérutat nyerni egy teherautóval. Ám a pobjedások kifejezetten a HM-ből jövő Škodára vadászhattak, mert tudták, hová tartott, hiszen annak félrevezetés-ként megtett kerülő útja ellenére ők a Budafoki úton várták újbóli feltűnését; amellet szándékosan a híd közepén állították meg őket, hogy el tudják állni az útjukat. A Pobjeda pedig nem sokkal a Škoda előtt érhetett a hídra, ugyanis az nem valószínű, hogy hosszabb ideje ott álltak volna lesben, hiszen bármilyen kicsi is volt a forgalom, nem kockáztathatták meg, hogy mások találjanak rájuk. November elsején az ávósok jobban féltek, mint tőlük a lakosság. Így az a feltevés sem nagyon valószínű, hogy kifejezetten Mariánt várták volna valamilyen – pl. HM-ből származó – információ alapján. Egy ilyen informátornak azt is tudnia kellett volna, hogy az alezredes onnan már több mint négy órával korábban eltávozott.

Ami a merénylet lefolyását illeti: eddig mindenki úgy gondolta,¹⁹ hogy a Škoda a hídról egyenest a rakpartra fordult, és északról közelítette meg a Műegyetem főbejáratát. Ezzel szemben kerülővel az ellenkező oldalról érkezett oda. Tévesek továbbá a több Pobjedáról vagy a rakparton lesben állókról szóló tudósítások is. A menekülő Pobjeda pedig nem az Összekötő híd felé tartott, hanem éppen az ellenkező irányba. Végül: Több rendszám is szóba jött a merényletben szereplő Pobjedát illetően. Ezek közül a CA-056

¹⁸ *Id. Frivaldszky János: Az igazi tanú. Találkozás Majorossy Imrével. A CÉH, XX. (2009.) Nyáreleji szám, 38–40. o.*

¹⁹ Pl. Beke Tibor-interjú. Készítette Ferenczy Erika 1992-ben. OHA, 390. sz. Beke Tibor által korrigálva.

látszik a leginkább hitelt érdemlőnek, ilyen számú autót láttak ugyanis akkor éjjel a Zalka Máté Laktanyából,²⁰ amely éppen a Zenta utca és a Budafoki út sarkán állt, ott, ahol az üldözés egy szakasza lejátszódott. Az is teljesen biztosnak látszik, hogy a merénylők ávósok voltak. A merénylet időpontja viszont jó egy órával később volt az eddig vélelmezett 23:15-höz képest.

Holtteste másnap az aulában volt felravatalozva, nemzetőrök álltak mellette díszőrséget. Ezután édesanyja és – mint Marián 1989-ben elmondja²¹ – menyasszonya jöttek érte, elvitték a halottasházba. (Ez lehetett talán a Majorossy által említett újpesti lány.) Itt unokahúga, Danner Klára tudomása szerint Havass Géza talált rá. A holttestet „már egészen megbarnult. A temetőben koporsója egy nemzetiszínű zászlóval volt letakarva.” – írja neki ő maga, Havass Géza.²² November 15-én Havass Géza „kiszegítő lelkész, tb. pápai káplán” temette el a Farkasréti Temető 30-2. parcella 1. sor 44. sírjába. A halál oka géppisztolylövés, az anyakönyvben ez a megjegyzés áll még: „Hősi halott.”²³

ALBRECHT MÁRTON Budakeszin született 1936. november 3-án. Édesanyja Pitz Mária. Itt laktak először a Széchenyi u. 42. alatt. Édesapja útkövező volt. Szülei az ötödik osztálytól a budapesti Érseki Katolikus Gimnázium általános iskolájába járatják, amelyet az államosításkor II. Rákóczi Ferencről neveztek el. Itt jó eredménnyel érettségizett. 1956-ban másodéves volt a Műegyetem (Építő)mérnöki Karán.²⁴ 1956-ban már Budapesten, a Keleti Károly utca 10. alatt laktak.²⁵

Évfolyamtársai szerint kifejezetten társaságkedvelő fiú volt, verseket írt, rendszeresen járt klasszikus zenét hallgatni sztereó-lemezjátszós programokra.²⁶ Egy volt tankörtársának a Tannhäuser nyitányról mindig ő jut az eszébe, mert a mögötte lévő asztalnál rajzolás közben gyakran ezt dúdolta.²⁷

Édesanyja így emlékezik rá: nagy tudásvágy volt benne, sok könyve volt, tervező mérnöknek készült. Barátaival sokat kirándult, barlangászokodott, színházba járt. Szeretett táncolni, egy lánynak komolyan udvarolt. Vallásos volt, a Keleti Károly utcai templomba jártak.

Október 22-én részt vett a műegyetemi nagygyűlésen, hajnalban ért haza, megmosdott és máris ment vissza az egyetemre. A következő napokban legfeljebb aludni ment haza, olykor nem is aludt otthon.²⁸

Egy jó barátja elmondta, hogy október 23-án a Parlamentig együtt vonultak fel. Amikor azonban egy teherautónyi fiatal onnan a Rádióhoz indult, mint gyakorlott gúlatornász pillanat alatt fent termett köztük. Ott részt vett az ostromban, a Múzeum kertjéből

²⁰ Varga Sándor vallomása: ÁBSZTL V-15007/1 Kiss István és tsai, 189–200. o., 199–200. o.

²¹ Marián-interjú.

²² *Frivaldszky*: Danner.

²³ Budapest Szentimrevárosi Plébánia anyakönyvei. Halotti anyakönyvek, III. 159. o.

²⁴ BME L (Építő)mérnöki Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 103/f/57. kötet, 55.001 törzsszám. Magam az általános iskola 7–8. osztályában osztálytársam, a gimnáziumban és az egyetemen évfolyamtársam voltam.

²⁵ *Horváth – Tulipán*: i. m. 86. o.

²⁶ Gábor Nándor okl. mérnök, gimnáziumi osztálytárs, majd évfolyamtárs, jó barát közlése, 2009. május.

²⁷ Erdélyi Zsófia okl. mérnök közlése, 2009. május.

²⁸ Tóth Dezsóné-interjú: *Pogány*: i. m. III. 38., 40. o.

lőtték géppisztollyal a Rádió épületét. Már éjfél után egy ávós csapat érkezett páncélosokkal, körbekerítették, majd a Margit-hídnál lévő ávós központba vitték őket. Itt egy több emelet mélyen lévő teremben álltak körben a fal felé fordulva, amíg az igazoltatáshoz sorra nem kerültek. Reggel az ávósok utasítást kaptak, mire nagy fenyegetőzések közt elengedték őket. „Mélységesen hitt a forradalom győzelmében.”²⁹

Jelentkezett nemzetőrnek. „November 3-án együtt voltunk szolgálatban [ti. velem: F. J.]. Az eseménytelenségben én Rejtő Jenő *Láthatatlan légióját* olvastam, többen céllövést gyakoroltak az alagsori lőtéren, így ő is. Délután éppen a falat támasztottuk körletben (az aula fölötti díszteremben). Albrecht Márton szorosan mellettem, a jobb oldalamon állt. Tőle jobbra, szintén a falhoz támaszkodva guggolva ült közös évfolyamtársunk, neki jó barátja és tankörtársa. Az ő délelőtt használt géppisztolya véletlenül elsült, s a benne maradt egyetlen golyó évfolyamtársunkat szíven találta.”

Négy évfolyamtársa³⁰ kapta fel, s vitte le az elsősegélyhelyre, ahol orvosok teljesítettek szolgálatot. Ott a fibrillációból megállapították, hogy erős belső vérzése van, valószínűleg az aorta sérült meg. Segítség nem volt, ilyenkor a vérátömlesztés sem segít.³¹ Akinek kezében elsült a fegyver, nyugtató injekciót kapott, mert kárt akart magában tenni.

Édesanyja ennyit mond az esetről: „Jött egy golyó, amely a jobb oldalán a bordái között bement, és a bal oldalon kijött. És ez a golyó szétroncsolta a szívét. Rögtön ment orvos, és próbált segíteni rajta, de nem tudott.” Egy katona és egy civil hozták a hírt, „hozták a kabátját és mondták: Albrechtéket keresik. Mi vagyunk – mondtam. Bejöttek. Akkor közölték: ne tessék haragudni, de Marci meghalt. – Én azt hittem, hogy végem van. Kérték: öltözzünk fel és menjünk velük. Kocsival voltak nálunk. Bementünk a Műegyetemre. Addigra már felravatalozták a könyvtárban. Egy lepedőre fektették és nemzetiszínű zászlóval letakarták. Arra vártam, hogy vegyék le a zászlót, hogy ő-e az vagy sem. Hát ő volt. Még meleg volt. De már halott.” Húsz évesen, a születésnapján halt meg, 8-fél 9 tájban.³²

Először a Műegyetem kertjében, a könyvtár mellett temették el. Amikor tavasszal végleges nyugvóhelyére temették, a Farkasréti Temetőben, nem messze Danner János sírjától, az egész tankör jelen volt, az a társuk is, aki a balesetet okozta. Sőt, ő az elhunyt szüleivel egy csoportban állt.³³ Korábban a szülőket nem ismerte, a baleset után édesanyjával együtt kereste fel őket, amint az utcákon közlekedni lehetett, hogy „bocsánatot kérjen”, s nemcsak „őszinte feloldozást” kapott tőlük, hanem megértő magatartásuk segítette számára is feldolgozni a traumát. Ugyanezt tapasztalta a barátaitól és többi évfolyamtársaitól is.³⁴ Egy harmadik jó barát és évfolyamtárs vette feleségül azt a lányt, akinek Albrecht udvarolt.

Az egyetemi törzskönyvben csak az áll róla, hogy a második évre beiratkozott, de ezentúl semmi arról, hogy miért maradtak abba tanulmányai.³⁵ Négy hónappal később temették végleges sírjába. Nyughelye: Farkasrét 30-2. parcella, 2. sor, 33. sír.³⁶

²⁹ Volt évfolyamtársa és jó barátja, Dr. Rézsei Géza okl. mérnök közlése, 2009. május

³⁰ Fogarasi Gyula, Gábor Nándor, Liptai József, Rézsei Géza.

³¹ Dr. Fogarasi Gyula évfolyamtárs közlése, 2009. május

³² Tóth Dezsőné-interjú: *Pogány*: i. m. III. k. 40. o.

³³ „Hogy ezt meg tudták tenni...!” – kommentálja a jelenetet a szemtanú, Erdélyi Zsófia okl. mérnök, tankörtárs, 2009. május.

³⁴ Az illető személyes nyilatkozata nekem (F. J.), 2009. május.

³⁵ BME L (Építő)mérnöki Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1955/56.

LAJOS FERENC 1937. június 26-án született. Édesanyja Goldfarb Ilona. A budapesti Madách Imre Gimnáziumban érettségizett jó eredménnyel. 1955-ben iratkozott be az (Építő)mérnöki Karra.³⁷ Apja neve szintén Lajos Ferenc. Szülei 1946-ban elváltak.³⁸ Volt évfolyamtársai közül kevesen emlékeznek rá, akik igen, azok mint rokonszenves, csendes fiúra [F. J.] Van, aki arra is emlékezik, hogy 1956 nyarán az egy hónapos katonai gyakorlaton, Mezőtúron a kiképző tiszt kifejezetten „szívatta.”³⁹

1956. november 4-én az egyetemen még fegyveres őrszolgálatot teljesített. Haláláról lényegében csak annyit tudunk Pogány Máriától, hogy édesanyja úgy tudta, fiát a Műegyetem pincéjében lötték agyon.⁴⁰ Többet az édesanyától nem lehetett megtudni.⁴¹ Egy visszaemlékezésből az derül ki, hogy bár november 4-én délelőtt a Műegyetemet a nemzetőrség kiürítette, később Móricz Zsigmond körtéri felkelők jártak be oda – köztük műegyetemisták – az ott maradt fegyverekért, meg hogy ott aludjanak. A szovjetek többeket ott értek, illetve másokat oda gyűjtöttek be.⁴²

A törzskönyvében csak annyi áll, hogy beiratkozott a második tanévre. 1957-ben azonban egy sokszorosított lapot ragasztanak be a a dékán, Vásárhelyi Boldizsár aláírásával, hogy a „létszámból törölve”, mert az 1956/57. tanév második félévére már nem iratkozott be.⁴³ Az, hogy azóta sem tudunk semmit további sorsáról,⁴⁴ azt látszik igazolni, hogy a szovjetek valóban agyonlőtték, s egyszerűen a közeli Dunába dobták – talán másokkal együtt.

A Magyar Köztársaság Elnöke 1992. március 14-én Lajos Ferencnek posztumusz „56-os emlékérmét” adományozott.⁴⁵

Ide tartozik még, hogy november második felében a Műegyetem K épületének pincéjében – az 1. sz. (Acélszerkezetű) Hidak Tanszéke alatti folyosó falfülkájében – még két felkelő fiatal haltteste hevert, akik közül azonban egyik sem volt azonos Lajos Ferencel.⁴⁶ Figyelemre méltó az is, hogy e két halotról – sem tanulmányunkban felsoroltakon kívül más műegyetemi halotról – a nyilvántartások ugyanúgy nem tudnak, mint Lajos Ferencről sem,⁴⁷ e két halottat szintén anyakönyvezés nélkül takarították el.

Ők ketten szintén a Műegyetem hősi halottai, ha semmi közelebbi nem is tudunk róluk.

---

³⁶ Tóth Dezsőné-interjú: *Pogány*: i. m. III. k. 40. o.

³⁷ BME L (Építő)mérnöki Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1955/56.

³⁸ id. Lajos Ferenc levele 1991-ből, Erdélyi Zsófiának. A szerző birtokában.

³⁹ Gábor Nándor okl. mérnök, évfolyamtárs közlése, 2009. május

⁴⁰ Szlávik Ferenc-interjú: *Pogány*: i. m. IV. k. 92. o.

⁴¹ A Pogány Mária-féle interjúkészítések idején az idős édesanya már igen gyenge szellemi állapotban volt. Lásd id. Lajos Ferenc levelét Erdélyi Zsófiának, 1991. október 13. A szerző birtokában.

⁴² Szlávik Ferenc-interjú: *Pogány*: i. m. IV. k. 88–92. o.

⁴³ BME L (Építő)mérnöki Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1955/56. 55.089 törzsszám.

⁴⁴ Az évfolyamtárs és évfolyam-találkozókat szervező Erdélyi Zsófia okl. mérnök körlevelei ellenére. Nem szerepel semmiféle kimutatásban sem.

⁴⁵ *Jövő Mérnöke*, 1992. március 26. 12. o.

⁴⁶ Dr. Fogarasi Gyula okl. mérnök, évfolyamtárs, szemtanú közlése 2009. május.

⁴⁷ *Horváth –Tulipán*: i. m. hiányzó lapszám

HAVAS JÓZSEF⁴⁸ 1929. december. 31-én született, édesanyja Ehrenberger Julianna, 1952-ben végzett jeles eredménnyel a nagykőrösi szakérettségis kollégiumban, majd beiratkozott a Műegyetem Vegyészmérnöki Karára. Itt közepes-jó-jeles eredménnyel vizsgázott. 1956-ban ötödéves volt.⁴⁹ Joggal feltételezhetjük, hogy mint szakérettségis, párttag volt.

A halotti anyakönyv szerint Havas József egyetemista, akinek édesanyja Ehrenberger Julianna és 1929. december. 31-én született, VIII. Leonardo u. 46. alatt – tehát a Corvin közti harcokban –, november 7-én, lőtt sérülésben hunyt el. Lakása XIII. Váci út 133. szám alatt volt.⁵⁰ Az ideiglenesen elhantolt holttestet 1956. december 29-én temették el a Kerepesi Temetőben. Az itteni adatok szerint is lőtt sebben halt meg, 26 évesen, lakcíme itt már VII. Landler u 14.⁵¹ Innen 1982-ben exhumálták az Új Köztemetőbe, a 175/0-15-42 sz. sírba, amelyet azonban 2007-ben nem újítottak meg,⁵² nyilván hozzátartozó híján.

VEDRÁL VILMOS Pozsonyban született, 1930. április 4-én. Édesanyja Misera Nimfa Izabella. Budapesten, a XIV. Gizella út 19. alatt laktak.⁵³ Édesapja műszerész volt, budapesti, édesanyja osztrák volt. Iskoláit Pozsonyban végezte. Érettségije után költöztek Budapestre.⁵⁴ 1949-ben Beiratozott a Műegyetem építész karára, a második évet ösztöndíjjal Gdanskban járta. 1953-ban végzett.⁵⁵ 1956-ban már nem járt az egyetemre.

„Az egyetem elvégzése után a Városépítési Tervező Intézethez került, a Krisztina körútra” – emlékszik róla 1956 tavaszán megismert menyasszonya, akivel éppen október 22-én írtak alá a munkahelyén egy szerződést szolgálati lakás építésére, amit vőlegénye tervezett volna meg. Október 24-én felkereste menyasszonyát, s „azt mondta, ő a fegyveres harcra is kész; csatlakozott a Corvin közli felkelőkhöz. De engem nem akar bajba sodorni, így a nevét sehol ki nem adja. Vegyem tudomásul, ő a Corvin közben harcol, és *Szöke Vili* névvel vesz részt a harcokban. Sokat nem tudtam meg róla a továbbiakban sem. (...) Viszont továbbra is féltettem őt és aggódtam érte. Jármű nem közlekedett. Mégis elhatároztam október 26-án, hogy elmegyek Zuglóba és megkérdezem, mi van vele. El is értem a Gizella útra, ahol lakott. Felértem a lakásba, és láttam őt a fal felé fordulva aludni. Akkor láttam utoljára, és ez a kép van ma is a szemem előtt. Mondták, hogy hajnalban jött haza, és borzasztóan kimerült volt. Nem akartam felkelteni. Így ez az utolsó emlékképem róla.

Elmentem a munkahelyemre. De mivel tudtam, hogy Vili harcol, és szinte megtalálhatatlan, október 27-én úgy döntöttem, elmegyek egy kórházba segíteni.”⁵⁶ Majd édesapjára

⁴⁸ Korábban Lipták Béla visszaemlékezése alapján azzal a tűzoltóval azonosítottam, akit szerinte a szovjet katonák egyenruhája miatt agyonlőttek. *Frivaldszky János: Ötvenhat műegyetemistái. Ének a lyukas zászlóról. Kráter*, 2006. 154. o. Azóta a forrással szemben kétségeim merültek föl. id. Frivaldszky János: *Ötvenhat lelke. Kairosz*, 2008. 157. o. Majd egyértelműen bebizonyosodott, hogy Lipták írása regényes elbeszélésnek tekintendő, amelyben valós és fikciós elemek keverednek.

⁴⁹ BME L, Vegyészmérnöki Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1952/53, XVII. k. 47. o.

⁵⁰ *Horváth – Tulipán*: i. m. 135. o.

⁵¹ Kerepesi Temető Főkönyve, 1956.

⁵² Új Köztemető nyilvántartása. 2009-ben a sírt még nem számolták fel.

⁵³ *Horváth – Tulipán*: i. m. 248. o.

⁵⁴ Nagyné, Szuchovszky Ilona-interjú: *Pogány*: i. m. III. k. 43–44. o.

⁵⁵ BME L Építész Kar. Törzskönyvek. Nappali tagozat. 1949/50.

⁵⁶ Nagyné, Szuchovszky Ilona-interjú: *Pogány*: i. m. III. k. 43–44 o.

nak, aki orvos volt Romhányban, segített élelmiszert gyűjteni falujukban, a budapestiek részére. Szülei házában november 1-jén megismerkedik a Mindszenty bíborost kiszabadító katonákkal.

November 4-e után újrakezdődtek a harcok. Vedrál Vilmost a szovjet katonák kétszer is elfogták, de mindkét alkalommal megszökött. Társaival együtt a legelszántabb harcosok közé tartoztak, a Corvin köz eleste után az Üllői út 64. számú házba vonultak vissza. E házból, egy Dr. Erpf nevű orvos 340–857-es hívószámú állomásáról adott hírt magáról utoljára. Menyasszonya később erről ezt írja Vedrál Vilmos húgának: „Szerdán, mikor a csata még javában dúlt, beszélünk Vilivel, akkor még jó volt a telefon, csókolt és azt kérte, ha nem kerülne elő, értesítsük a Mamáját és Téged, hogy addig élt. Tűz alatt voltak, ahonnan beszélt. Mert a lövöldözéstől azt sem tudta megkülönböztetni, melyikünkkel beszél. Ragyogó jókedve volt.”⁵⁷

A továbbiakban így emlékezik vissza: „Január első napjaiban felhívott az unokahúgom telefonon, és megkérdezte: van-e Viliről fényképem? Mondtam, hogy van. Kérte: azonnal üljek taxiba, menjek el a munkahelyére, mert van ott valaki, aki valószínűleg tud Viliről. Elkéredzkedtem a munkahelyemről, vittem a fényképet. Amikor megmutattam, a hölgy szomorúan bólintott, és azt mondta: igen, ő volt. Akkor közölték velem, hogy az Üllői út 64-ben⁵⁸ november 8-án éjjel meghalt egy fiatalember. És ez a hölgy felismerte a fényképről, hogy az Vili volt. Az a telefon tehát, amit az előbb említettem, és amiről a barátnőm beszámolt, az Üllői út 64-ből eredt, és a későbbiek során még ki tudtam nyomozni a telefon tulajdonosának a nevét. A hölgy elmesélte: teljesen tűz alatt volt a ház, borzasztóan féltek az emberek. Vili több fiatallal együtt a Corvin közből már kiszorult az Üllői útra. Azt is elmesélte, hogy többször mentek vissza munícióért a Corvin közbe, még meg is mutatták az útvonalat, amely az Üllői út mögött vezetett. Ott töltöttek a házban néhány napot. November 8-án éjjel a kapualjba benyomult egy harckocsi. És amikor erre a zajra a fiatalok kijöttek megnézni: mi történik, a tank tüzet nyitott. Vilit abban a pillanatban eltalálta. Úgy találta el az ágyúlövedék, hogy a feje teljesen szétrombolódott, a testén pedig egy karcolás sem volt. Elmesélték az ott lakó emberek, hogy akkor visszahúzódott a tank. A házban levő gyerekek próbáltak menekülni a környező utcákba. A tank utánuk eredt, rájuk lőtt és még két lányt eltalált. Az egyik, úgy tudom, orvostanhallgató volt, lehet, hogy a másik is. Amikor a tank elhagyta a környéket, a három fiatal eltemették, s azt is megmutatták, melyik fa alá.

Ott voltak mindaddig, amíg decemberben közzé nem tettek egy felhívást: ha bárki tud olyan halottról, aki nem temetőben, hanem kertben vagy közterületen van eltemetve, szóljon, mert azokat exhumálni kell. Miután Vili semmiféle iratot nem vitt magával, mert ő csak a »Szöke Vili« volt, a december végi exhumálásakor azonosítani kellett. Az azonosítatlan halottakat kitétték az Új Köztemetőbe, olyan módon, hogy koporsókban voltak »kiállítva« sorban. A koporsók teteje nem volt leszögezve, leemelhetők voltak. A szélükre rá volt írva néhány adat: férfi vagy nő, körülbelül hány éves, milyen a haja színe, milyen a termete stb. És ennek alapján ott bolyongtak a hozzátartozók és keresték a halottjukat. Én azon nyomban értesítettem a Vili húgát, és vele, valamint egy barátját-

---

⁵⁷ Pogány: i. m. III. k. 54. o.

⁵⁸ Horváth – Tulipán: i. m. 248. o. szerint a 62. sz. alatt

val, aki szintén a Gizella úton lakott, hárman elmentünk az Új Köztemetőbe. Azt az iszonyú érzést, ahogy az ember szedte le a koporsók tetejét és nézegette: az ő halottja fekszik-e benne vagy sem, elmondani nem lehet. Végül is megtaláltuk. Én természetesen nem néztem meg. A barátja felismerte. Azt azonban tudom, abban a zakóban volt eltemetve, amelyet 56 augusztusában együtt vettünk.”⁵⁹ A Kerepesi temető 21. parcellájának 333. sírjában nyugszik.⁶⁰

Egy *Felkelők a Corvin-közben* aláírású kép 1956. október 30. körül mutat egy, a Szőke Vilihez nagyon hasonló életkorú, hajviseletű, öltözetű, társadalmi helyzetű fiatalembert.⁶¹ A fotót Précsényi Árpád, a BME rektori hivatal vezetője, a *Jövő Mérnöke* című egyetemi lap munkatársa készítette, aki az október 23-i felvonulást is végigfotózta,⁶² s aki Vedrál Vilmost még egyetemista korából ismerhette. Figyelemre méltó, hogy ez az egyetlen fotó, amit Précsényi felkelőkről készített, egyúttal közvetlen közletről. A fénykép hasonlít arra az elmosódott fényképre és önarikatúrára, amit Pogány Mária közölt.⁶³

Felvetődik a jogos kérdés, hogy Vedrál milyen értelemben volt műegyetemista, ha már három éve végzett? „56-os műegyetemistának” tekintették az egykori résztvevők tágabb értelemben nemcsak a forradalomban részt vett, műegyetemi hallgatói vagy dolgozói jogviszonnyal rendelkező személyeket, de mindenkit, aki a forradalmi eseményekben hozzájuk csatlakozott. Így készít interjút Pogány Mária az 1956-ban már KÖZTI-ben dolgozó Hofer Miklós építészmérnökkel,⁶⁴ a már a KFKI-ban dolgozó Szlávik Ferenc villamosmérnökkel,⁶⁵ akik a fegyvert fogott műegyetemistákhoz csatlakoztak, de a szintén végzett Szepesi Szaniszlóval is, aki mindössze a felvonuláshoz csatlakozott.⁶⁶ Vedráról azt írja Pogány Mária, hogy bár már végzett, „a Műegyetemen, és az egyetemi diákszállón történeteket mégis figyelemmel kísért. Az egykori Alma Mater diákjainak fellépése hatást gyakorolt rá is.”⁶⁷ A magukat ilyen értelemben „műegyetemistáknak” vallók Marián István és Mécs Imre a *Magyar Nemzetben* 1990-ben megjelent felhívására jelentkeztek, így Vedrál Vilmos egykori menyasszonya, Nagyné Szuhovszky Ilona is.⁶⁸ Ezt az „műegyetemista önazonosságot” a „Műegyetem 1956” Alapítvány kuratóriuma ismerte el.

PÉCH GÉZA, eredetileg Eckhardt Géza, 1930. május 7-én született Budapesten. Hároméves korára mindkét szülőjét elvesztette, féltestvére és annak férje fogadta örökbe, így kapja vezetéknévét. A piarista gimnáziumban végzett, cserkészkedett. Állatorvos szeretett volna lenni, de nem vették fel az egyetemre. Segédmunkás lett, majd 1953-ban

---

⁵⁹ Nagyné, Szuhovszky Ilona-interjú: *Pogány*: i. m. III. k. 43–44 o.

⁶⁰ *Pogány*: i. m. III. k. 54. o.

⁶¹ *Folia Historica*, XXV, 2007. 226. o. 14. kép.

⁶² Uo. 213. o. 1. kép. (Leltári száma: 90.765.)

⁶³ *Pogány*: i. m. III. k. 47. o.

⁶⁴ *Pogány*: i. m. III. k. 3. o.

⁶⁵ *Pogány*: i. m. IV. k. 85. o.

⁶⁶ *Pogány*: i. m. I. k. 31. o.

⁶⁷ *Pogány*: i. m. III. k. 54. o.

⁶⁸ *Pogány*: i. m. III. k. 45. o.

felvették a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Kar esti tagozatára,⁶⁹ ahol három évet tudott elvégezni, 1956-ban tanulmányait megszakítva az Ikarus gyárba került üzemmérnöki beosztásba. Időközben megnősült, miután menyasszonya hatására katolikus vallásra tért. Fiuk születése után azonban kapcsolatuk megromlott, és ő egyedül maradt.

Társai kedves mosolyú, nyílt tekintetű, szerényen öntudatos és magától értetődően bátor fiatal férfinak jellemezték. Még október 24-én, a városban járván találkozott egy barátjával, aki az önkéntes mentőszolgálatnak dolgozott. Segített annak elromlott autóját megjavítani, majd részt vett a sebesültek szállításában. Este jelentkezett a Markó utcai mentőszolgálatnál, de elutasították. Október 25-től a Péterfy Sándor Utcai Kórházban azonban már elvállalhatta az esti mentős ügyeletet, és ettől kezdve sebesülteket mentett. Mivel a hivatalos mentőszolgálat nem győzte a rendkívül sok sebesült ellátását, megszervezte, majd fejlesztette a kórházban az önkéntes mentőszolgálatot. A legveszélyesebb feladatokat is hajmeresztő, ugyanakkor megnyugtató ügyességgel teljesítette. Péch Géza az általa szervezett önkéntes mentőkkel október 30-án több sebesültet vitt kórházba a Köztársaság térről.

November 4-én újrakezdi sebesültszállító tevékenységét a Péterfy Sándor utcai Kórháznál. November 6-án azonban mentés közben bal felkarját csontig hatoló lövés érte, ugyanitt látták el a traumatológiai sebészetben. Egy kórházi razzia során, amikor a sebesültek között felkelőket kerestek, a sebesült Péch Gézát is letartóztatták, de november 14-én szabadon engedték. December 21-én hagyta el végleg a kórházat. Péch Géza megtudta, hogy volt felesége külföldre távozott fiával, így szívvel-lélekkel, teljes aktivitásával az ellenállásba vetette bele magát. Részt vett a néma tüntetés szervezésében, javasolta a forradalom hófordulóján gyertyák kitételét az ablakokba, röpcédulákat készített, és azok terjesztésében vett részt. Több találkozón, megbeszélésen vett részt, igyekezett információkat gyűjteni a Szovjetunióba hurcolt fiatalokról és még esetleg ellenálló fegyveres csoportokról, illegális raktáraknak alkalmas helyekről.

Bekapcsolódott a 2. számú Női Klinikán folyó szervezkedésbe. Január 13-án kijutott Ausztriába, megtudta, hogy gyermeke Angliában van. Hazatért Magyarországra, hogy onnan sebesülteket mentessen ki Ausztriába. Egyúttal azt a tájékoztatást hozta, hogy a Nyugat sorsunkra hagyott minket.⁷⁰

Péch Gézát 1957 februárjában társaival együtt letartóztatták. 1957 szeptemberében került sor a Markó utcában Péch Géza és társai perére. A Tutsek-tanács szervezkedés miatt október 4-én életfogytiglanra ítélte. 1958. április 15-én⁷¹ Borbély Jánostól a felbontási tárgyaláson negyedmagával már halálos ítéletet kapott. A másodfokon halálra ítélték sohasem kaptak kegyelmet, fel sem terjesztették őket. Nevelőszülei és testvérei be tudtak menni hozzá az utolsó beszélőre, ahol Géza vigasztalta és erősítette őket. Valami kisebb baj miatt átvitték a rabkórházba, és ott egy rabtárs pap, aki ott betegeskedett, meggyónította, feloldozta és – mint egy rabtárs szemtanú elmondja – ellátta az Eucharisztiaival, amit ő a zsebében tartott. Mikor azonban váratlanul levetkőztették, nem tudta azt

⁶⁹ Budapesti Műszaki és Gazdasági Egyetem Gépészmérnöki Kar irattára, Levelező hallgatók törzskönyveinek mutatója.

⁷⁰ Lambrecht Miklós: Péch Géza. In: Halottaink, 1956. I. k. Katalizátor, Budapest, 1989. 189–191. o. Mécs Imre parlamenti felszólalása 2006. február 7-én. http://www.mkogy.hu/naplo98/248/n248_150.htm.

⁷¹ Lásd: www.geocities.com/allamszocializmus/perek2.htm – ellentétben más adatokkal.

magához venni, úgy kellett kinyomozni, hogy ki kapta a ruhát, és tőle kellett visszakeré-
ni.⁷² Április 22-én⁷³ kivégezték a budapesti Gyűjtő Kiszógház tövében. Utolsó kiáltása ez
volt: „Keresztény, szocialista Magyarországot!”⁷⁴

Nyughelye a 301. parcellában van.

SZILÁGYI JÓZSEF Debrecenben született 1917. április 24-én, s ugyanott, a Református
Főgimnáziumban érettségizett. 1939 őszén szerzett jogi végzettséget a debreceni egye-
temen. 1938-tól a kommunista párt tagja. 1940. decembertől 1944. márciusig illegális
kommunista szervezkedés miatt kisebb megszakítással börtönben volt. 1944. november-
től 1945 tavaszáig debreceni, majd 1947-ig országos rendőrkapitány, de csak közbünté-
nyes ügyekkel foglalkozott. Kinyilvánította, hogy nem hisz Rajk László bűnösségében,
ezért funkcióiból leváltották, ettől kezdve visszavonulva él. 1956. januárban kizárták az
MDP-ből, s az év tavaszán Nagy Imre köréhez csatlakozott.⁷⁵

Szilágyi József vállalati osztályvezetőként dolgozott,⁷⁶ úgy látszik, ezért iratkozott be
– hiányzó műszaki ismereteit pótolandó – 1955-ben a Gépészmérnöki Karra.⁷⁷

Az október 22-iki műegyetemi nagygyűlésen olyan hallgatók is szép számban jelen
voltak, aki munkájuk leteltével az esti előadásokra érkeztek, de azt tapasztalták, hogy
ezek helyett az aulában gyűlés van. Köztük volt Szilágyi József is. Egy visszaemlékező
elmondja: „Az I. emeleti karzaton ott könyökölt, pontosan a szónoki emelvény fölött...
ahol az oszlopok között kőpadok vannak, és ott ült.”⁷⁸ Majd egyszer csak odalépett a
mikrofonhoz, s miután senki nem ismerte, bemutatkozott s elmondta: Nagy Imre szű-
kebb környezetéhez tartozik. Mivel a ország válságos helyzetben van, álljon ki a diákif-
júság is Nagy Imre miniszterelnöksége mellett.⁷⁹ Egy napló szerint: „Nemcsak az estiek,
de az üzemek munkásai nevében is támogatásáról biztosított bennünket. Durva és éles
arcvonású középkorú férfi, kifejezetten forradalmár-típus volt a felszólaló – és amit ezu-
tán mondott, az minden képzeletet felülmúlt. Részletesen előadta a lengyel eseményeket,
amelyeket – mint mondotta – a Kossuth adó eltitkol, vagy tudatosan elferdít. A bejelen-
tést tomboló tapsvihár fogadta. Azután elképesztő nyíltsággal számolt be a szovjet csa-
patmozdulatokról, a lengyel hadsereg összevonásáról, Hruscsovék varsói útjáról és ku-
darcáról, Rokossowski és a többi sztalinista eltávolításáról a politbüroából stb. (...) A
felszólaló azzal fejezte be, hogy most rajtunk van a sor, »most, vagy soha«, ki kell
vívniuk függetlenségünket. A tömeg tomboló éljenzéssel válaszolt.”⁸⁰

---

⁷² Füredy Miklós levele. In: „Műegyetem 1956” Alapítvány iratai.

⁷³ Horváth – Tulipán: i. m. 282. o.

⁷⁴ Lambrecht: i. m.; Mécs Imre felszólalása, lásd a 70. jegyzetet.

⁷⁵ Szilágyi József: Magyar Életrajzi Lexikon. 1000–1990. (A továbbiakban: Szilágyi-cikk.); Szilágyi Sán-
dor: Szilágyi József. In: Halottaink, 1956. I. k. Katalizátor, Budapest, 1989. 201–203 o. (A továbbiakban: Szil-
ágyi 1989.)

⁷⁶ Horváth – Tulipán: i. m. 284. o.

⁷⁷ Budapesti Műszaki és Gazdasági Egyetem Gépészmérnöki Kar irattára, Levelező tagozatos hallgatók
törzskönyvei, névmutató. A törzskönyv az irattárban nem volt megtalálható.

⁷⁸ Beke Tibor-interjú. Készítette Ferenczy Erika 1992-ben. OHA 390. sz. Beke Tibor által korrigálva.

⁷⁹ Pogány: i. m.. I. k. 8–9. o.

⁸⁰ Halzl József naplója. Kézirat. „Műegyetem 1956” Alapítvány iratai.

Egy visszaemlékezésben: „Nagydarab, tekintélyes, mackós, baritonos férfi – ez volt ő – kiállt oda a sok cingár, többé-kevésbé nem túl jól táplált diák után, és nagyon drámaian kezdte a felszólalását. »Amíg önök itt üléseznek, vitatkoznak, olyan fölösleges dolgokról fecsegnek – nem így mondta, de ez volt az utólagos kivonata vagy szándéka a beszédnek –, mint az egyetemi autonómia meg hogy egységes legyen a szervezet, meg hogy hányféle érdekszervezet legyen, ez alatt az idő alatt a szovjet csapatok körülzárták Varsót.« Elmondta, hogy kettős gyűrű van Varsó körül. Az oroszok körülvették tankokkal a várost, az oroszokat pedig körülvették a lengyelek. A lengyelek ugyanazt akarják, amit mi akarunk, és ő azt javasolja, hogy mindenképpen fejezzük ki, hogy egyetértünk a lengyelekkel, egyet akarunk. Tehát hogy valamiféle szolidáris megnyilvánulás legyen.

Nem beszélt sokat, talán négy-öt mondatot mondott, de nagyon kemény, nagyon lázító tartalmú mondatokat, ami a huszoneves társaságnak elég volt ahhoz, hogy mindenki föl akart pattanni és ki akart rohanni. (...) Marián István érdeme volt, hogy fölugrott – katonai egyenruhában, alezredesi váll-lapjaival, összenőtt fekete szemöldökkel –, és nagyon határozottan beleordította a mikrofonba, hogy csönd.”⁸¹

A nagygyűlés ezt követő szakaszában Apró Antalné, egyetemi párttitkár Nagy Imrét telefonon hívja a Műegyetemre, ám ő ezt nem vállalja, mert ellene van mindenféle tüntetésnek. Ekkor Szilágyi József is felhívja ugyanebből a célból, de neki már Nagy Imre kifejezetten „megmossa a fejét.”⁸² Szilágyinak egy szemtanú szerint „arcáról csurgott a verejték, olyan zavarban volt.”⁸³

Október 23-án délelőtt Szilágyi József ismét a Műegyetemre jött, most már Nagy Imre megbízásából.⁸⁴ Lényegében megpróbálja előző napi felszólalásának élet valamiképpen tompítani, kimagyarázni.⁸⁵ Ezzel párhuzamosan Szilágyi József még az éjjel telefonon, majd 23-án délben személyesen is megkereste Kopácsi budapesti rendőrfőkapitányt és rábírta, hogy ne lépjen fel a tüntetők ellen.⁸⁶ Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a tüntetést hosszas huzavona után mégis engedélyezték. Szilágyi és Kopácsi 1949 óta ismerték egymást, sőt, lakószomszédok voltak.⁸⁷

Szilágyi József a műegyetemistákkal vonult fel. Az egyetemisták egy öttagú küldöttsége, köztük a két műegyetemistával, Széll Sándorral és Csáthy Tamással – már 23-án este 22 óra tájban – az ő közvetítésével át tudta adni a műegyetemi követelési pontokat Nagy Imrének.⁸⁸

⁸¹ Erdélyi Tibor-interjú. Készítette Kozák Gyula 1983-ban. OHA 152/1. sz.

⁸² *Gyurkó László*: A bakancsos forradalom. Budapest, 2001. 55. o.

⁸³ Gényi Kálmán DISZ-titkár vallomása, Kopácsi Sándor vizsgálati iratai: Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL), XX-5-h Nagy Imre és tsai pere. 1957/58. 2. doboz, 8. k. 103–104. o.; 2. doboz, 8. k. 103–104. o.

⁸⁴ A Budapesti Műszaki Egyetem valamint az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem szerepe az 1956. októberi–novemberi ellenforradalomban. Stencilezve, többször újrakezdődő lappozázzal. ÁBSZTL V-150384/2–3, 17017–17018. o.

⁸⁵ Kopácsi Sándor vizsgálati iratai: MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai pere. 1957/58. 2. doboz, 8. k. 103–104. o.; Marián István vallomása 1957-ben. ÁBSZTL, V-150006. Váradi Gyula és tsai., 380–381. o.

⁸⁶ Kopácsi Sándor vizsgálati iratai: MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai pere. 1957/58. 2. doboz, 8. k. 103–104. o., 2. doboz, 7. k. 40., 42. o.

⁸⁷ *Kopácsi Sándor*: Életfogytiglan. Tardos Tibor írói közreműködésével. Budapest, 1989. 30., 95. o.

⁸⁸ *Pedroni Emma A.* (szerk.): A Budapesti Műszaki Egyetem és az Építőipari és Közlekedési Műszaki

Október 25-ig a felkelők közt volt,⁸⁹ majd a Budapesti Rendőr-főkapitányságon tartózkodott Kopácsi Sándor főkapitány mellett, aki szintén Nagy Imre köréhez tartozott.⁹⁰ Már úgy látszott – talán Kopácsi javaslatára –, hogy Szilágyi lesz a belügyminiszter, sőt, küldöttséget is indítottak érte, ám végül nem ő, hanem Münnich Ferenc lett a miniszter. Akkor lett Nagy Imre titkárságvezetője.⁹¹ Nagy szerepe volt abban, hogy Nagy Imre a forradalom mellé állt.⁹²

A műegyetemi Forradalmi Bizottság egy tagja, aki maga is találkozott a Parlamentben Nagy Imrével Szilágyi József közreműködésével november első napjaiban, úgy értékeli, hogy „ha volt 56-nak szürke eminenciása, akkor ő volt az. Ha nem is ő játszotta a főszerepet, a történelem ezt igazolni fogja. A megtorlók nem tévedtek, mikor őt végezték ki, az első naptól az utolsóig ő az aktív szervező, éleslátásával, bátorságával és megnyerő egyéniségével.”⁹³

Szilágyi József november 4-én családjával együtt a jugoszláv követségre menekült, amit november 22-én azzal a garanciával hagytak el, hogy nem esik bántódásuk. Ám a szovjetek elfogták, és a romániai Snagovba hurcolták őket. 1957-ben visszazállították Magyarországra. A Nagy Imre-per nyolcadrendű vádlottjaként helyezték vád alá. 1958. februárban nem egyezett bele a nyomozati munka meghosszabbításába, ezért ügyét elközlönítették, április 22-én halálra ítélték, majd április 24-én – születésnapján – kivégezték.⁹⁴ Őrá a többiekénél is nagyobb bosszúszomjjal tekintettek, mert pere során végig igen keményen nyilatkozott.⁹⁵

Nyughelye: díszsírhely az 56-os hősök között, Nagy Imre sírjánál.

*

A kilenc hősi halott jól reprezentálja a forradalom történetét. Bartók a Rádiónál esett el 23-án, Rössler a parlamenti vérengzésnél 25-én, Danner, Albrecht, Lajos a Műegyetemen nemzetőrként, Vedral és Havas a Corvin közben haltak meg, Péch és Szilágyi a megtorlás áldozatai lettek. A személyek együtt hű keresztmetszetét adják a Műegyetem forradalmi ifjúságának is. Van köztük két építész, két építőmérnök, egy vegyész, két gépész, két villamosmérnök. Három nappali másodéves, két nappali ötödéves, két esti tagozatos másodéves, kettő olyan, aki már végzett, illetve félbeszakította tanulmányait. Ami a világnézeti meggyőződést illeti, van köztük három kommunista és három vallásos katolikus. Ha más nem is, ez is jelzi ötvenhat sokat emlegetett nemzeti-társadalmi egységét.

Egyetem 1956. október 22-i nagygyűlése. Dokumentumgyűjtemény. Budapest, 1994. 200. o.; Szirmai Ottó és társai: Budapesti Fővárosi Bíróság Népbírói Tanácsa T. Nb. XI. 8005/1958–2. Ítélet Szirmai Ottó és társai perében. 27. o.

⁸⁹ *Kopácsi*: i. m. 133. o.

⁹⁰ Szilágyi-cikk; *Szilágyi* 1989.

⁹¹ Deszpot László vallomása, ÁBSZTL V-150007/1. Kiss István és tsai, 84–85. o.

⁹² Szilágyi-cikk; *Szilágyi* 1989.

⁹³ Frendl Ervin visszaemlékezése: *Pogány*: i. m. IV. k. 72–84. o.

⁹⁴ Szilágyi-cikk; *Szilágyi* 1989.

⁹⁵ Pl. Szilágyi József észrevétele a vádiratra: MOL XX-5-h Nagy Imre és tsai pere, 20. doboz, 27. k. 271–278. o.